

Mérlegen Milton Friedman

Monetarizmus, piacositás, Nobel-díj. Megkockáztatom, hogy az előbbi három fogalomnál kevesebb is elég ahhoz, hogy egy közgazdász azonnal a tavaly őszén elhunyt Milton Friedmanre asszociáljon. Friedman a XX. század egyik legnagyobb hatású közgazdásza volt *Keynes* mellett, de a teoretikusok talán soha nem fogják tudni eldönteni, hogy ki gyakorolta a legnagyobb hatást, bármennyit is vitatkoznak. Friedman 2006-os halála után újabb diskurzus indult szerepéről, tudományos tevékenységéről, illetve annak jelentőségéről.

Életművének kezdetén Friedman statisztikával és ökonometriával foglalkozott. Tudományos pályájának első fejezetét *A pozitív közgazdaságtan módszertana* (1953) zárta. A sok vitát kiváltó mű helyreállította a közgazdaságtanban a homo economicus tekintélyét, miután *Keynes*, aki pszichológiailag realiztikusabb feltevésekből indult ki, csorbát ejtett rajta. Friedman módszertani elveit azonban az idő igazolta: feltevései (mindenek előtt a racionális viselkedésre vonatkozóan) olyan modellekhez vezettek, amelyek pontosabb előrejelzésre alkalmasak, annak ellenére, hogy feltevéseik kevésbé realiztikusak. *Krugman* [2007] megjegyzi, hogy Friedman azt is jól érezte, hogy hol van a racionalitás határa, és nem csatlakozott a racionális várakozásokat alkalmazók táborához.

Az általa kifejlesztett módszertant alkalmazva Friedman olyan eredményeket ért el a fogyasztáselmélet területén, amelyek ma is meghatározzák a fogyasztásról folytatott közgazdasági gondolkodást. A fogyasztási függvény elméletében (1957), amely cáfolata a keynesi fogyasztási elméletnek, fejti ki a permanens jövedelem hipotézisét, amely szerint a fogyasztás nem csak az adott év jövedelmé-

nek a függvénye, hanem a fogyasztók hosszabb távon gondolkodva, kisimítják fogyasztásukat.

A fentiek mellett Friedmannak még egy olyan jelentős tudományos eredménye van, amelyet nem lehet figyelmen kívül hagyni. *Keynes* öröksége a „hiányzó egyenlet” problémája, amely az infláció és a munkanélküliség közötti kapcsolatot írta volna le, és amelyet végül *A. W. Phillips* fogalmazott meg. Ez a jól ismert *Phillips-görbe*, amelynek gazdaságpolitikai következtetése, hogy a magas infláció alacsony munkanélküliséget eredményez. Friedman rámutatott (*Edmund Phelps*-szel egy időben, de tőle függetlenül), hogy ez az átváltás csak rövid távon működhet, hosszabb távon nincs konvertibilitás. Mindezt úgy fogalmazta meg a hatvanas években, hogy az Egyesült Államok történetében még nem volt olyan inflációs időszak, amelynek adataira támaszkodni lehetett volna. A hetvenes években beköszöntött stagfláció azonban egyértelműen igazolta az elmélet helyességét.

Friedman többi szerepe közül talán a legfontosabb a monetarizmusként ismert irányzat élén elfoglalt helye. Emellett elkötelezett híve volt a rugalmas árfolyamokon alapuló nemzetközi pénzügyi rendszernek, amelyben a kereslet és a kínálat törvényei érvényesülnek. Mégis, az ebben a rendszerben működő jegybankok hatékony működtetését nem bízta volna emberi irányításra. Mint megjegyzi, egy jól programozott „számítógép biztosan megakadályozna minden nagyobb válságot, legyen az elszaladó infláció, vagy súlyosabb recesszió.” [Manne 2007].

A monetarizmus sikeréről nincs egyetértés a közgazdászok között. *Krugman* szerint a „monetarizmust ma a te-

kintélyes többség kudarcnak tartja”, és Friedman nézetei a „pénzről és a monetáris politikáról félrevezetőnek tűnnek”. Azonban nem szabad megfélemlíteni arról, hogy Friedman kikkel vitatkozott, és mit ért el ezekkel a vitákkal, és itt ismét a Phillips-görbét lehet említeni. Friedman meg tudta győzni monetarista nézeteivel a központi bankárokat arról, hogy a monetáris politikának különbözik a szerepe a fiskális politikától, és nem lehet elérni példának okáért monetáris expanzióval az alacsonyabb munkanélküliséget hosszú távon. Krugmannak lehet, hogy igaza van abban, hogy a monetarizmus megbukott, hiszen a világ jegybankjai nem Friedman szabályai szerint hozzák döntéseiket, de a kép csak úgy lesz teljes, ha belátjuk, hogy a monetáris politika sokat tanult Friedmantól.

Friedman egész pályáján a szabad piacgazdaság elkötelezett híve és népszerű szónoka volt. Piaci megoldásokat javasolt az oktatásban, a társadalombiztosításban és a katonaságban. Ahogy Krugman megjegyzi, a piacosság Friedman „trademarkjává” vált. Ezzel szorosan összefügg az állami beavatkozásokkal szembeni ellenállása. Keynes után a fiskális beavatkozás a gazdaságba legitimációt nyert, talán túl sokat is. Friedman ellenforradalmárként sikeresen küzdött a fiskális beavatkozások ellen, és hívta fel a figyelmet a monetáris politika fontosságára, amely inkább mutat egy apolitikus gazdaságpolitika irányába és minimálisra csökkenti a diszkrecionális beavatkozások lehetőségét.

A piacok működőképessége mellett sok esetben sikeresen és eredményesen érvelt. Gary Becker kiemeli Friedman szerepét az önkéntes hadsereg történetéről a korábbi kötelező sorozásról. A Nixon elnök által felállított bizottságban, amely azt vizsgálta, hogy az Egyesült Államok a teljes hadseregét önkéntes alapon

szervezze-e meg, Friedman is helyet kapott, és sikeresen győzte meg a táborno-
kokat az önkéntes hadsereg előnyeiről. 1973 óta a teljes hadsereg szervezése önkénteseken alapul.

Friedmannek gyakran felróják: túllépte a józanság határait azzal, hogy azt állította, a „piaci megoldás mindig működik, és csakis a piaci megoldás működhet”. Ahogy Richard Posner megjegyzi, a piac mindenkor felsőbbrendűségében Friedman inkább hitt, mintsem hipotézisként kezelte volna azt.

Összegezve, Friedman tudományos elméleti munkássága eddig kiállta az idő próbáját. Azt is megköszönhetjük neki, hogy – egy meglehetősen piacellenes korszakban – helyreállította az emberek bizalmát a piaci mechanizmusokban. Becker írásában feleleveníti Friedman egyik alaptételét, amely szerint a termelők közötti verseny különösen a szegényebb társadalmi rétegeknek kedvez, míg Krugman azzal a kérdéssel zárja írását, hogy a globális társadalmi egyenlőtlenség, amelynek ma lehetünk tanúi, mit kíván tőlünk: az ellenforradalom folytatását, vagy egy „ellen-ellenforradalmat?”

(Becker, Gary: *On Milton Friedman's Ideas*. http://www.becker-posner-blog.com/archives/2006/11/on_milton_friedman.html. ■ Friedman, Milton (1962): *Capitalism and Freedom*. Chicago and London, The University of Chicago Press ■ Krugman, Paul: „Who was Milton Friedman?” *The New York Review of Books*, 2007; <http://www.nybooks.com/articles/19857> ■ Manne, Henry G.: „Friedman on China, Exchange Rates and Islamofascism” *The Wall Street Journal* 2007.01.22. ■ Posner, Richard: *Milton Friedman*. http://www.becker-posner-blog.com/archives/2006/11/milton_friedman.html.)